

Labe v roce 2050

Pohled do budoucnosti

Vize Labe 2050

kolektiv autorů

© Arnika 2020

Projekt vznikl za finanční podpory TIDES FOUNDATION.

Publikované informace nemusí vyjadřovat stanovisko dárce.

Fotografie - archiv Arniky

ISBN 978-80-87651-74-2

Životadárná řeka pro člověka i přírodu

Voda je základem všeho živého a je nedílnou součástí našeho každodenního života. Přesto ji člověk bere jako samozřejmost a nechová se k ní s patřičnou úctou. Ostatně, správnému zacházení s vodou v krajině se učíme dodnes.

Nejčastější podobou vody v krajině jsou řeky a potoky, které v ní fungují jako tepny a cévy v lidském těle. V místech, kde jsou řeky nespoutané a v životadárné formě, překypuje krajina pestrostí druhů a zeleně. Naopak v místech, kde člověk necitlivě zasáhl, krajina velmi trpí.

Na štěrkopískových březích, v lužních lesích, slepých ramenech i travních porostech nachází domov obrovské množství živočichů a rostlin. Kromě toho řeky mají spoustu dalších nezastupitelných funkcí. Voda v řekách se svým koloběhem funguje jako obrovské ústřední topení a klimatizace. V záplavových oblastech v širokých nivách přirozeně chrání proti povodním. Nesmíme opomenout čistící funkci říčního systému, která zbavuje vodu od škodlivých látek. V neposlední řadě řeky a potoky provazují životní prostory naší kulturní krajiny.

České řeky se vlivem průmyslové činnosti, intenzivního zemědělství a výstavbou přehrad značně proměnily. Labe je v tomto kontextu naprostým unikátem. Je jednou z posledních velkých evropských řek, jejíž podoba se velmi výrazně blíží přírodnímu stavu. Především v oblasti mezi Střekovem a státní hranicí s Německem zůstalo zachováno bez přehrad. Území kolem řeky, včetně jedinečných říčních náplav, se stalo evropsky významnou lokalitou a je chráněno v rámci soustavy Natura 2000. Od státní hranice, až na malý jez u města Geesthacht, následuje 700 kilometrů, na nichž je řeka nepřehrazená až ke svému ústí do Severního moře.

Labe se poslední roky potýká v důsledku klimatické změny s velmi výraznými extrémy, na jedné straně velmi nízkou hladinou kvůli suchu a následně povodňovými stavy. Nejen z tohoto důvodu sílí snahy o výstavbu nových plavebních stupňů, které by jedinečnou přírodu nenávratně zničily. Řeka ve svém přirozeném stavu je domovem mnoha rozličných rostlinných i živočišných druhů. Také dobře plní svou funkci během období sucha nebo záplav díky komunikaci s podzemními vodami, tvorbou slepých ramen a rozlíváním na přilehlé louky. Navíc může významně ekonomicky přispět a postavit na nohy chudší regiony, kterými protéká. Důkazem je turisticky hojně využívaná Labská stezka s postupně rozvíjející se infrastrukturou služeb (půjčovny lodí, restaurace, kempy apod.).

V následující vizi sdružení Arnika vám představíme, jak by podle nás měla v roce 2050 vypadat labská říční krajina od pramene k česko-německým hranicím. Nabídneme vám pohled na udržitelné zacházení s řekou a živou přírodou, která bude přínosem pro všechny.

Větší prostor pro Labe

Voda v Labi teče volně v přírodním korytu. Dolní Labe mezi Střekovem a státní hranicí zůstalo zachováno a řeku nesvazuje žádný plavební stupeň nebo jiné vodní dílo. Území kolem řeky je chráněno jako evropsky významná lokalita v rámci soustavy Natura 2000 včetně jedinečných říčních náplav.

Na středním Labi byla obnovena a propojena s hlavním tokem některá zaniklá nebo odříznutá říční ramena. Vybrané malé vodní toky a úseky středních a větších toků byly revitalizovány. Některá vodní díla byla ponechána napospas přírodě, aby se samovolně rozpadla. Odstranění opevnění břehů a přirozený vývoj vodních toků také zlepšily bilanci sedimentů, vodní toky se přestaly zahlubovat. Zlepšení vodního režimu podpořilo obnovu na vodě závislých biotopů a díky tomu se z okolní krajiny se stala mozaika lužních lesů, luk a pastvin.

Protipovodňová ochrana ruce s ochranou před dopady klimatické změny

Obnova horských mokřadů, revitalizace lesních vodních toků, šetrné hospodaření v lesích a změna druhové skladby lesů, šetrné využívání zemědělské půdy, obnovená říční ramena a další opatření postupně umožnily krajině více zadržovat vodu, což předchází extrémním projevům počasí - jak bleskovým povodním, tak suchu. Do uzdravené krajiny se řeka během povodní bez problémů rozlévá, zatímco zastavěná území zůstávají před vodou chráněna.

V řece protékající přírodním korytem se během sucha tvoří tůňky, které zlepšují mikroklima a ve kterých nacházejí útočiště vodní živočichové a rostliny. Kromě toho se obnovily podzemní zdroje vody a její množství v půdě i ve vodních tocích se snižuje jen pozvolna. Také se zlepšila samočisticí schopnost vody.

Pouze tam, kde nestačí přírodě blízká opatření, doplňují je technické prvky – vodní nádrže a poldry. Zásoby podzemních vod jsou v geologicky vhodných oblastech obnovovány i umělou infiltrací, tedy podpořeným zasakováním vody.

Do Labe se vrací různorodý život

Dlouholeté vypouštění malých rybek konečně dosáhlo úspěchu. Po odstranění migračních překážek, dobudování rybích přechodů a instalace pro ryby méně nebezpečných turbín a také díky zlepšení kvality vody se populace lososa obecného začala sama obnovovat. A losos v tom nezůstal sám. Zlepšil se také stav populace úhoře říčního a řady proudomilných druhů, jako jsou parmy, jeseň, tlušť, proudníci a další. Ti si společně užívají nově vybudovaná trdliště a úkryty, které jim vznikly v rámci revitalizačních projektů.

Prohrábka dna byla omezena a na dno se mohou usazovat přírodní materiály, které se staly domovem mnoha druhů vysoce chráněných měkkýšů.

Do řeky a k řece se vrací i další druhy živočichů, včetně želvy bahenní a mnoha druhů vodních ptáků. Specifické ekosystémy představují slepá ramena a štěrpkopískové náplavy, kde žije nespočet rostlin a živočichů, včetně vysoce ohrožených obojživelníků.

Mnohem lépe jsou na tom i lužní lesy s jedinou původní populací bobra v České republice a množstvím druhů bezobratlých.

Udržitelné zemědělství a tradiční lokální produkty na vzestupu

Intenzivní zemědělství v Polabí doznalo zásadních změn. Řada přírodě blízkých opatření brání erozi a odtok živin do vod. Rozsáhlá pole jsou rozdělena na menší části, které jsou rozděleny remízky a větrolamy. Zemědělci na nich pěstují rozmanité plodiny, po sklizni pro zlepšení půdních podmínek sází meziplodiny, a proto jsou pole zelená po většinu roku. Kolem obdělávané půdy rostou pásy dřevin a luk, proto využívaná zem nezasahuje až k vodním tokům. Půda méně bohatá na živiny vybízí k rozvoji ekologického zemědělství a využívání Pole jsou lemována pásy dřevin, luk, pastvin a vytvářejí pestrou mozaiku biotopů zasahující až k vodním tokům, což zvyšuje atraktivitu pro vzácné a ohrožené druhy rostlin a živočichů Půda s dostatkem organických živin vybízí k rozvoji ekologického zemědělství a využívání netradičních způsobů hospodaření, včetně agrolesnictví.

Vysoce kvalitní regionální produkty a speciality šetrného a ekologického zemědělství jsou vyhledávané také za hranicemi regionu. Místní výrobky tvoří základ gastronomie na Labi. Jedná se o důsledně ekologicky orientovaný rybolov a zemědělství, ale i o kreativní umění a řemesla, která svou originalitou a kvalitou propagují region. Rozvoj regionálních značek je důležitou součástí koncepce udržitelného cestovního ruchu a úspěšným modelem.

Rybaření jako regionální atrakce

Rekreační rybolov na Labi se dočkal nevídaného boomu. Řeka je opět bohatá na ryby a to láká sportovní rybáře i turisty, kteří si mohou užít rybaření coby regionální atrakce. Ryby z ekologicky udržitelného rybolovu obohatily místní kuchyni, a proto se na jídelním lístku objevují pokrmy z lososa a úhoře. Samotný losos se stal symbolem obnovy a prosperity regionu a ceněnou regionální značkou.

Lodní doprava a průmysl nejsou strašákem

V roce 2050 po Labi plují převážně malé rybářské a sportovní lodě, veslice a hausbóty. Do roku 2050 bohužel dlouhodobá sucha a nepředvídatelný a proměnlivý stav hladiny řeky znemožnily spolehlivý provoz nákladní vodní dopravy, nicméně po Labi stále plují převážně malé rybářské a sportovní lodě, veslice a hausbóty. Přístavy a závody podél Labe prošly restrukturalizací. Obchodní a průmyslové objekty se z velké části přemístily mimo záplavové oblasti a k přepravě materiálů a zboží využívají výhradně jiných druhů dopravy, zejména železnici. Z několika zbývajících průmyslových přístavů se stala logistická distribuční centra.

Krajinou protéká čisté Labe

Kvalita vody v řece se značně zlepšila. Znečištění sedimentu a naplavených pŕůd škodlivými látkami se výrazně snížilo zejména poté, co byly přemístěny průmyslové objekty dál od nábřeží a byla zdokonalena technologie čištění srážkových a splaškových vod. Rezidua ze zemědělství se zcela vyloučila díky přechodu na šetrnou zemědělskou produkci.

K postupnému snižování tzv. persistentních znečišťujících látek přispívá odstraňování úložišť starých sedimentů a sanace bodových zdrojů a starých zátěží. Nové technologie pomáhají snižovat i obsah nových typů znečišťujících látek, zejména zbytků léčiv a kosmetických přípravků.

Kvalita vody v řece a její přírodní charakter se obnovil se všemi přirozenými funkcemi včetně samočištění. Voda je opět průzračná a do řeky se vrátil pestrý život.

To znamená, že je Labe v roce 2050 oblíbeným místem na koupání mezi místními obyvateli i návštěvníky a nabízí celou řadu pláží a vodních prvků.

Polabí oblíbenou výletní destinací

Živé Labe přineslo obrovský nárůst udržitelného cestovního ruchu. Jediněčná krása rozmanité krajiny je oblíbenou turistickou atrakcí pro lidi nejen z blízkého okolí a stala se vzorem udržitelného rozvoje pro celou Evropu.

Hlavní zásluhy získal rozvoj Labské cyklostezky. Nové cyklostezky jsou situovány odsazeně od břehů, jejich násypy jsou tam, kde je to vhodné, využívány jako protipovodňové hráze. V dostupné vzdálenosti od řeky byla vybudována turistická infrastruktura, která zde dlouho chyběla – půjčovny lodí a kol, ubytovny, kempy a restaurace. Šetrná vodní turistika a exkurze do lužního světa jsou součástí široké nabídky.

Staré i nové přírodní krásy Labe lákají turisty stejně jako kulturní památky. Lidé proto spojují dovolenou ve městech se zážitkovým víkendem na Labi. Promyšlené trasy umožňují návštěvníkům poznat ojedinělou rozmanitost zvířat a rostlin. Místní obyvatelé provozují půjčovny kol a lodí a nabízí ubytování v dostupných hostincích a penzionech. Odborně organizované zážitkové výlety a pěší, cyklistické či vodácké exkurze do přírody jsou významným pilířem místní ekonomiky.

Labe jako odpočinkové místo ve městech

Obyvatelé i návštěvníci znovu využívají řeku jako veřejný prostor k relaxaci a sportovnímu vyžití. Zlepšená kvalita vody zve ke koupání, řeka je přístupná k procházkám, bezbariérové pláže a plovárny s atraktivními vodními prvky jsou hojně navštěvovány lidmi všech věkových a sociálních skupin. Lidé mohou pozorovat život pod vodou pomocí kamer instalovaných pod hladinou rybích přechodů a přenášených v reálném čase na obrazovky například v nákupních centrech anebo se na ně mohou podívat on-line.

Samosprávy důsledně chrání nábrežní prostranství ve městech jako veřejné a veřejně dostupné prostory. O podobě nábrežní prostranství rozhodují veřejné soutěže, zatímco velké revitalizační projekty jsou připravovány prostřednictvím architektonických soutěží. Všechny plány jsou důsledně představeny a projednány s místními obyvateli, kteří sami mohou přicházet s náměty ke zlepšení.

Labe jako řeka, která spojuje

Všechny tyto změny byly možné jen díky spolupráci mezi odborníky napříč různými sektory. Integrovanou správu řek i říční krajiny včetně vodních cest a lodní dopravy zajišťuje jedna instituce, která uplatňuje moderní udržitelné přístupy ve vodním hospodářství. Děti na základních školách mají možnost vzdělávání v oblasti přirozeného fungování toků a využívání vod.

Do přípravy plánů a projektů je cíleně a promyšleně zapojována i veřejnost. Úzká přeshraniční spolupráce s Německem na úrovni státních orgánů i prostřednictvím spolupráce a partnerství v oblasti kultury a přírody byla také účinným impulsem pro pozitivní vývoj české části Labe. Společné výzkumné projekty a mezinárodní akční dny pravidelně zkoumají tok od pramene v Krkonoších až do ústí u Cuxhavenu.

Labe je jednou řekou se společnou přírodou!

